

saj je tako lepo gledati, kako se gibljejo pridne roke za nas. In ako umerje eden izmed teh pisateljev, rečemo: škoda za-nj, bil je priden človek, naj bi bil raje umerl ta ali oni lenuh. Nespametno! Vsak pisatelj, ki je umerl, je bolj ali manj izveršil svojo nalogo; ali lenuh še ni ničesa storil, naj tedaj živi. Potem imamo vsaj upanje, da bode pozneje kaj storil. Ne jokajmo se nad pisatelji, jokajmo se raje nad svojimi grehi!

Očitalo se mi bode zopet, da nič ne pišem o otroški odgoji. Zopet moram odgovoriti, da se ne odgojajo samo mali, ampak tudi stari otroci, in da so stari časih bolj potrebni odgoje, nego mali.

Dr. Jakob Zupan.

V št. 15 opisal je „Die acht glagolitischen Klöster im Königreiche Illyrien“, kjer pravi v začetku na pr.: „Unter die unbekanntesten Dinge der Welt gehört für die meisten, sogar slavischen Leser des illyrischen Blattes, selbst in Illyrien, die kleine, nach lateinischem Ritus katholische Kirche der Glagoliten in den Königreichen Illyrien, Croatien und Dalmatien; sie ist eine wahre terra incognita, wenn man die allernächsten Nachbarn und einige äußerst dünn gefäete Bohoriče, Trubar's, Valvazore, Dobrowsky's, Linharte, Vodnike, und Baron Sigmund Zoise ausnimmt“. — Nato razlaguje, da se oni zovejo tako od glagoliti t. j. govoriti, ker v svojem domačem govoru smejo obhajati službo božjo. Vendar so ti glagoljaši za zapadnimi Evropejci tako zaostali v omiki, da po laških in madjarskih akademijah polatinčeni se sramujejo biti glagolitje, in da duhovske molitve in liturgijo sim ter tje obhajajo sicer po slovenski (slavisch), vendar ne več v težki glagolici, ampak po knjigah v latinico prepisanih.

Ko sem jeseni l. 1819 na tretjem svojem glagoliškem popotvanji, pripoveduje Zupan dalje, prišel v Vinodol k nekemu velečestitemu župniku ter sem ga zanimivo popraševal po glagolici, jel jo je grajati tako, da se mi je užalilo in nisem hotel ostati pri njem. Zapazivši mojo nevoljo in premislivši stvar sam pri sebi poprosi me odhajočega, naj mu ne zamerim, češ, da se hoče naučiti glagolice. Na Lošinjih, velikem in malem, potožilo mi je l. 1817 prosto ljudstvo, da je nekaj let prej umerli biskup Osorski R. . . . odpravil jim slovensko liturgijo ter ukazal latinsko. V biskupijah Modruški in Senjski dotlej še ni prišlo. Kar se ima v liturgiji peti in glasno čitati, to se slovenskemu narodu po slovensko poje in čita, druge molitve pop lahko bere po slovensko ali po latinsko; toliko prostost uživajo glagolitje! Do solz sem bil ginjen jeseni l. 1817 v nedeljo pri službi božji v Togunju, nekaj ur od Ogulina, ko je župnik Radočaj, o katerem mi je več sosedov

njegovih pravilo, da je „Augustinus Croatiae“, svojim duhovnijanom zapél lepi pozdrav: Gospodin z vami! in so mu vsi po cerkvi, ne le strežnik, odpéli: i z duhom tvojim!

Največo hvalo zasluži v tem, da obhajajo Ilrom to narodno, iz Rima pospeševano liturgijo, redovniki sv. Frančiška ali Franjevci. Po primorskem poglavarstvu nahaja se še osem glagoliških samostanov (mostir), katerih nektere sem že po večkrat obiskal, in ktere naj tu opišem v abecednem redu. . . Knjižnic v njih nisem našel nobenih. Služebnik Missale, časlovec Brevier, trebnik Ritual, ispravnik za ispovidnici Directur für Beichtväter, molitve Juraničeve so njihova navadna glagoliška književnost.

1) Dubašnica Eichau, dub = dob Eiche; na otoku Kerku, Vegla, prav pri morju nasproti Reki, ktera se lepo vidi. 2) Glavotok, glava otoka, santa Maria da Capo, Cao, pri srednjih vratih, porta mezzana, med Kerkom in Poresino. 3) Kerk, véliki grad in stolnica biskupova, ima dva samostana, glagoliški moški pa neki ženski, pravil se ne spominjam več. Nunam pravijo kaludre, kaludrice, po gerški kalogeri, gute Alte, po ruski in starokranjski (staroslovénski) menihine, monahine, toraj Mekine namesti Menihine, Münchendorf, pri Kamniku; na Ruskem tudi černice; odtod pregovor: Bjesi ne plačut, kogda černice skačut t. j. Besi ne plačejo, k' nune poskačejo: Die Dämonen weinen nicht, wenn die Nonnen tanzen. 4) Kosje lono, Amselbusen, talijansko Valle di Cassione, na majhnem hraščevem otoku, med mestom Kerkom pa Kanajtom, pristavo škofovo. Lono, čisto slovansko, v sv. pismu lono Avraamlje sinus Abrahae Schooss Abrahams. 5) Martinšica, Valle di S. Martino, Martinsthal, na Cresu (Čresu), med Ljubenicu in Osorom, s prijazno, jako svetlo cerkvico. 6) Naresina, Narečina, na rečini t. j. mali reki, edin samostan na Lošinju, morebiti po prekopu ločen od Osora, ali od loš elend. 7) Porezina, Faresina, kakor narezin, na gornjem Cresu pri velikih vratih, porta grande, proti Istriji. Primeri na Kranjskem hrib Porezin, einzeln da stehend, med Bohinjem in Tolminom. 8) Vir, malo korakov to stran Osora, Osero.

V št. 16 je spisal „Erinnerungen aus Illyrien“, kjer terdi, da razun Italije je v našem cesarstvu gledé na starine, stare poslopja, razvaline, spominke — ni nobene dežele tolikanj znamenite, kakor je Ilirija na pr. Aemona, mirje, gradiše; Pulj; Oglej; Poreč, v cerkvi stara kerstilnica, pokorilnica za čveterere razrede nekdanjih očitnih spokornikov, jedilnica ali triclinium za agape itd. itd. —

Da jezik kranjski ali slovénski ni ubožen, marveč premožen, pokazal je nekterim poptujčenim davkarjem v l. 35, kjer je sostavil „Hundert Ausdrücke, die Verzehrungssteuer betreffend, auf Verlangen mehrerer dabei Angestellter, in's Krainische übersetzt von ** p **“

t. j. Supan, na pr.: Abfindung pogodba, pobot; Aufsicht paz, ozor; Aufwand trošik, potrata; Auskunft uk, svèt; Billig prav za prav; Bürger grajan, mesčan, deželàn; Buschenschant taberna o shodéh; Domaine lastina dežele; Einföhrung uklada v pivnico; Erlös uteržik; Eßwaare jestvina; Feilschaft prodája; Finanzverwaltung vardev denarije; Gegenstand predmet, reč, stvar; Gemeinschaftlich opčinsko, skup; Grundsatz pravilo; Gutsherr gosposka, lastnik; Handhabung vardev; Klassificiren zverstiti, v red postaviti; Kontrolle nasproten ozor: Kreditgeben zaupati, na brado dati; Kreditiv spričilo; Mauth mota, mito; Miethe najem; Mißhandeln gerdo ravnati; Mittelbar sredinsko, po komu drujmu; Periodisch od časa do časa; Realisiren dognati, spolniti; Rechtskräftig velavno po postavah; Regalien kraljeve pravice; Recurs prošnja, tožba do viši gosposke; Selbstständig sam za-se, svoboden; Strafe kazen, kara, pokora; Umfang ohvat, okolje, okrožje; Unabhängig sam za-se, nepodružen; Unernehmen lotiti se, prevzeti; Verhältniß okoljšina, memo; Verschleiß rasprodaja; Verzehrung užitik; — steuer užitija; — — artikel užitilo; Wiederholen ponoviti, povzèti, povtoriti; Wissenlich kar vem, vedoma; Zufall priključilo itd. itd. —

V št. 37 je kot učenik sv. pisma ali pravi pismar povedal v „Notiz“, da se izraz cholera dvakrat nahaja v njem, in sicer dvakrat s pravili in opomini k zmérnemu in treznemu življenju, kar je res najboljši pripomoček proti tej kugi, t. j. v Sirahovih Bukvah (Ecclesiasticus XXXVII, 32—34; XXXI, 22. 23). V nemških meni znanih prestavah bere se „Grimmen im Leibe, Bauchgrimmen“, kar je tej bolezni lastno znamenje itd.

Iz spoštovanja vsled grozne učenosti zapél je v l. 35 „Dem Doctor und Professor Jakob Supan“ sloveči „Franz von Hermannsthal“ in v l. 42, 43, 46 oglasil se mu je dr. Jaka Zupan, kjer je iz unega nemških pesni „XII Gazel Prijatlu“ prevel Z. (t. j. Zupan). Ker kaj takega dotlej v slovenskem slovstvu ni bilo, in je še sedaj premalo znano, naj se ponatisnejo najprej gazele izvirno nemške potlej pa za primero slovenske.

XII Ghaselen an einen Freund

von

Franz Hermann von Hermannsthal.

I.

Du schwörst, daß dir zur Qual der Occident ist,
Und deines Lebens Ziel der Orient ist.
Weltbürger, sprich, wie kommt's, daß Ziel des Lebens
Dir von der Welt ein winziges Segment ist?
Bist du ein Fisch, der in der Luft dahinstirbt,
Und dem nur Wasser Lebensselement ist?
Gehst du auf's Wirken aus, so mußt du wissen,
Daß dort, wie hier, dein Wirken nur Fragment ist.

Was uns beglückt, liegt einzig nur im Denken,
 Daß ja vom Hier und Dort nicht dependent ist.
 Nicht dadurch wird Arabien dich befried'gen,
 Daß — seine Sonne etwas vehement ist.

XII Gazel Prijatlu

prevel

Dr. Jakob Zupan.

Ti bógmaš, de večér za té neslán je,
 De tebi proti jutru kraj odbrán je.
 Kosmopolit'! kakó, govori drugu,
 Svetá drobtina majhina tvoj stan je!
 Si riba mordè, v zraku koj mertvéna?
 Potóka žlebik ribi svét volán je.
 Ak misel tvoja delati široko,
 Viš, rama tvoja letu, tamkej dlan je.
 Kar te osreči, je edina misel,
 Enako tu, no tam, steber močan je
 Arabija ne bo te osrečila,
 Tam sonca žarik zá-te presilan je.

2.

Zieht's dich so mächtig zu Moscheen hin,
 Und nach der Perser Kanapeen hin;
 Ziehst du vom dichtbelaubten Eichenwald
 In glutverfengte Palmalleen hin;
 Zieht's zur Oase dich in wüstem Sand
 Von Wiese, Berg und Thal und Seen hin —
 So gibst du für das Wasser auch den Wein,
 Für starre Viellichkeit Ideen hin;
 So gibst du für des Demants kalten Prunk
 Die Schönheit griechischer Cameen hin,
 Und eines Göttertempels Herrlichkeit
 Für seine leeren Propyläen hin.

Te vleče tak močno k mošejam tje,
 In k Perzov kanapejam tje;
 Proč od zelenolistjenih dobrav
 Bežát' k sežganih palm alejam tje;
 Od jezerov, planine, travnikov,
 K oaz pešenim vleče žejam tje;
 Si gotov dati vino za vodó,
 Za šego ubežát' idejam tje;
 Za blisk nečemernih demántov ti
 Helenov kos nit' kamejam tje,
 Iz tempelna prelepiga pihét
 K njegovim praznim propilejam tje.

3.

Sprich, findest du denn nur Ghafelen schön?
 Und reitet sich's nur auf Kameelen schön?
 Scheint dir der Westen arm an Ton und Lied,
 Und ist nur Persien im Erzählen schön?

Ist unsre Sitte plump, und lebt man nur
 In des Khatifen reichen Sälen schön?
 Schmähst die freien Frau'n, und scheinen dir
 Nur die gefang'nen zum Erwählen schön?
 Gibst du für Wüstenland den deutschen Hain,
 Der dich begrüßt aus tausend Kehlen schön?
 Wie herrlich glüh'n die Reben nicht am Stock!
 Scheint dir ein Land, wo Trauben fehlen, schön?

Govori, mar le pev gazele lep?
 Mar jezdic verh same kamele lep?
 Zahod sladkosti glasov mar ne zna?
 Le kremelj mar Perzjank dezele lep?
 Mar sega naša gump? mar snaži le
 Obnos kalifove kardele lep?
 Huliti proste spruge! mar pogled
 Same zaperane Rahele lep?
 Za vrelj pesik dati zelenjad?
 Ni log mar trope zvergocele lep?
 Berhkó na kolku loza dozori!
 Mar kraj, braneci moskatele, lep?

4.

Vögel trübt aus ihrem Nest die Sehnsucht,
 O, ich kenne, die dich preßt, die Sehnsucht!
 Warst im fernen Osten du geboren,
 Sicher trieb dich nach dem West die Sehnsucht.
 Schlaf verschlingt des Menschen halbes Leben,
 Und des Lebens andern Nest die Sehnsucht.
 Schatten hascht, und an Ruinen jubelt,
 Und in Träumen hat ihr Nest die Sehnsucht.
 Siehst du wo ein Auge heiter strahlen?
 Jedes Auge trübt und näht die Sehnsucht.
 Nur die glücklich selber sich gefunden,
 Nur die Seligen verläßt die Sehnsucht.

Tičice spodila 'z gnezdov želja,
 O, znàn mi tiràn clovekov želja!
 Bil hi ti rodil se proti jutru,
 Gnala hi te v stran Algárbov želja;
 Spanje nam požre dni polovino,
 Drugo polovino žre dnov želja.
 Sene lovica, razvalin vesela,
 Sanjanih vesela tronov želja.
 Kjer oko ljudém se kolj jasnilo,
 Vsim solzenih bo vir virov želja
 Blagor srečnim, sebi zadovoljnim!
 Popusti sercé le ranjkov želja.

5.

Dich scheint zu verdrehen des Orients Reiz,
 Denn ich muß verschmähen des Orients Reiz.
 Dort blüht keine Rebe, dort schäumt kein Wein,
 Ist dran zu erschen des Orients Reiz?

Die Frau'n sind in Banden, die Lieb' ist's mit,
Ist drauß zu erspähen des Orients Reiz?
Der Herrscher ist Herr, der Mann ist Knecht,
Gibt dies zu verstehen des Orients Reiz?
Dies löse mir, Freund, und dann laßt auch mich,
Mich drin zu ergehen, des Orients Reiz.

Zmotila tē, vidim, vostóka prelest,
Gnusoba je meni vostóka prelest.
Tam loza ne cvete, tam vin prepovd;
Mar 's tega se vidi vostóka prelest?
Sopruga v okóvih, ljubav z-njo vred;
Al' 's tega se kaže vostóka prelest?
Siláč tam gospód, korenjá k hlapčón;
Spričuje to mordè vostóka prelest?
To reši, prijatelj! mi, potlej grém
Uživat jez tudi vostoka prelest.

6.

Von Ost nach Westen zieht der Zweifler,
Vom Süd zum Norden flieht der Zweifler.
Bergebens sucht so hier als drüben
Die Ruh' für sein Gemüth der Zweifler.
Es weint, wo ernst der Winter starret,
Und wo die Rose blüht, der Zweifler.
Es stöhnt in dunkler Nächte Schauern,
Und wo die Sonne glüht, der Zweifler.
Es trauert in dem Reich der Gräber,
Und wo das Leben sprüht, der Zweifler.
Bergebens irrt von West nach Osten,
Umsonst nach Nord und Süd der Zweifler.

Do večerá gré 'z jutra sumec,
Do séverja gré 'z juga sumec.
Zastonj tam iše, iše tukej
Notréjniga pokoja sumec.
Bo jokal, kjer skamnéla zima,
Kjer cvetnik cvete, joka sumec.
Izdihal bode v temni noči,
O sonca zoru zdiha sumec:
Zdihuje sred gomil grobiša,
Zdihuje sred gostenja sumec.
Zastonj do večerá gré 'z jutra,
Zastonj do burje, juga sumec.

Pripravljavna pot v zemljepisje in zgodovino.

(Dalje.)

Iznajdbe omikajo.

Ljudje niso jednaki tudi ne, kar se tiče duhovitosti. Večina ljudi je ubogih na duhu, tedaj se od drugih ne nauče mnogo, še manj pa, da